

گزارش تفصیلی درس - گفتگو و آگویه

نشست پنجم

موضوع: معجزه‌ی انقلاب چیست؟

کارشناس: حجت‌الاسلام دکتر علیرضا پیروزمند

تاریخ: ۱۴۰۱/۱۱/۲۲

گام اول: داشتن تلقی مشترک از مفهوم «دین‌داری»

برای سنجیدن وضعیت دین‌داری جامعه امروز ایران، ابتدا باید تعریف و تلقی مشترکی از مفهوم «دین‌داری» ایجاد کرد. بدون تلقی مشترک از این مفهوم، امکان سنجیدن وضعیت آن وجود ندارد تا در نهایت بگوییم دین‌داری در ایران امروز تضعیف شده یا تقویت گردیده است.

به طور خلاصه اگر بخواهیم تعریفی از دین‌داری ارائه کنیم و مبتنی بر همان وضعیت سنجی نماییم باید گفت دین‌داری یعنی انجام همه آنچه که خداوند از بندگانش انتظار دارد.

◆ دین‌داری فردی و دین‌داری اجتماعی

بعد از ایجاد این تلقی مشترک باید سراغ انواع دین‌داری از جهت مقیاس آن رفت. یعنی دین‌داری فردی و دین‌داری اجتماعی. غفلت از این دو مقیاس متفاوت دین‌داری، ما را در سنجش وضعیت دین‌داری دچار اختلال می‌کند.

منظور ما از دین‌داری فردی هم مواجهه نفری‌انفر است در قالب آموزه‌های الهی. به تعبیر دیگر ارتباط انسان با خدا، با خود و با دیگران اگر از حیث هویت فردی و در قالب آموزه‌های الهی باشد، دین‌داری فردی شکل گرفته است. این نوع دین‌داری سابقه‌ی معیارمندی داشته و غالب دین‌داری سنجی در همین بخش است.

◆ انقلاب اسلامی و پدیدایی دین‌داری اجتماعی

دین‌داری اجتماعی نیازمند توضیح بیشتر است چرا که این نوع دین‌داری موضوعی است که بعد از انقلاب تازه فهم شد و در عینیت جامعه جریان یافت. برای توضیح این سنخ دین‌داری باید ابتدا دانست که اسلام سعی دارد سرپرستی قلمرو جامعه و تاریخ را بر عهده گیرد و از این منظر سنخ جدیدی از موضوعات پدید می‌آید که در سابق نبوده است. مانند نظامات اجتماعی اعم از نظام فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و... که این نظامات هویت جمعی درست می‌کنند. این هویت جمعی می‌تواند پیش‌برنده یا بازدارنده باشد. حال اگر محور این هویت جمعی دین باشد یعنی دین محور هویت‌سازی در جامعه را برعهده گرفته است. به دیگر سخن یعنی موجودیت جامعه به دین تعریف شده است. اینجا دیگر محوره‌های هویتی جامعه نیز به مواجهه برمی‌خیزند که جبهه‌های درگیری شکل می‌گیرند. این مواجهه پدید آمده در مقیاس اجتماعی از

مهم‌ترین شئون دین‌داری می‌شود. قصص قرآنی نیز در همین راستا قابل درک و فهم می‌شود چرا که هر کدام در پی تبیین نوعی از این مواجهه جبهه‌ای تاریخی است.

با این تفاسیل دین‌داری اجتماعی یعنی ایفای نقش و مسئولیت در این مقیاس و فهم الزامی بودن این نوع از حضور در میدان توسط دین‌داران. حالا می‌توان پرسید با این تعریف آیا دین‌داری در جامعه ایران امروز تضعیف شده یا تقویت گردیده است؟

◆ تغییر مقیاس دین‌داری، هنر و اعجاز انقلاب اسلامی

به نظر من انقلاب اسلامی این هنر را داشت که مقیاس دین‌داری را تغییر داد. هنری که می‌توان از آن تعبیر به معجزه کرد. این سخن به معنای کوچک‌شماری دین‌داری فردی نیست. لکن تغییر مقیاس دین‌داری امر مهمی است که انقلاب اسلامی آن را ایجاد کرد و نشان داد موضوع دین‌داری منحصر به دین‌داری فردی نیست و مفهوم «اقامه» امری بسیار بالاتر از دین‌داری فردی است. در واقع انقلاب اسلامی یک جبهه دین‌داران علیه جبهه کفر و نفاق شکل داد. این خود سنجه مهمی برای وضعیت‌سنجی دین‌داری است.

◆ تاب‌آوری در برابر جبهه کفر معیار سنجش دین‌داری

همچنین باید دانست جامعه دین‌دار امروز، در این درگیری بزرگ و در برابر فشار طاقت‌فرسای جبهه کفر به صورت خودآگاه تاب آورده است. این تاب‌آوری را نباید کم‌ارزش دید و به عنوان یک معیار سنجش باید آن را حساب کرد. این تاب‌آوری هم به برکت انقلاب اسلامی است که دشمن هم به آن اعتراف کرده است. نکته مهم آنکه دشمن با این نوع دین‌داری مخالف است و سرستیز دارد.

◆ استقلال‌خواهی مردم و دین‌داری

دین‌داری فردی و اجتماعی را هم نباید منفک از هم دید. این دو با یکدیگر داد و ستد دارند و زیرساخت و بسترساز برای یکدیگر هستند. به عنوان مثال آنجا که مردم طالب استقلال هستند، این استقلال‌خواهی را چرا برآیند دین‌داری مردم نمی‌دانیم؟ این استقلال‌خواهی مرتبط با دین‌داری مردم است.

◆ تقلیل معیار دین‌داری فردی به مناسک ظاهری

نکته دیگر اینکه آنگاه که عده‌ای برای وضعیت‌سنجی دین‌داری، دین‌داری فردی را معیار قرار می‌دهند، باز کار را به دین‌داری مناسکی تقلیل می‌دهند. منظور از دین‌داری مناسکی، حلال و حرام فقهی است. در نتیجه مباحث اخلاقی و اعتقادی پایه سنجش قرار نمی‌گیرند. شاید به این دلیل که در این حیطه‌ها سنجش‌پذیری سخت‌تر است. لذا دین‌داری‌سنجی فردی هم جامعیت ندارد و همین سنجش غیرجامع ارتکاز عمومی هم می‌سازد که دین‌داری تضعیف شده است. این تضعیف دین‌داری را به چه می‌بینیم؟ به پوشش افراد جامعه و از عطوفت و محبت افراد جامعه نسبت به یکدیگر غفلت می‌ورزیم.

❖ عدم درک تفاوت زمان و شرایط در وضعیت سنجی

برخی شبیه می‌کنند که بدتر شدن وضعیت حجاب، یعنی بدتر شدن وضعیت دین‌داری. این حرف نشانه‌ی عدم توجه به محیط و شرایط متفاوت است. وقتی هم دین‌داری را مطالعه می‌کنیم باید به شرایط و زمان مختلف توجه داشت. چراکه دین‌داری حکم یکسان ندارد. جامعه فراز و فرود بسیار دارد. در موقعیت‌های سخت لایه‌های پنهان‌تر دینداری خودش را نشان می‌دهد. مانند جنگ تحمیلی یا همین وضعیت همه‌گیری کرونا. در شرایط عادی هم نمادهای هنجارشکن خودش را بیشتر نشان می‌دهد. اگر ما با همان شکلی که قبل از انقلاب حرکت می‌کردیم مسیر را ادامه داده بودیم، وضعیت امروز ما از جهت دین‌داری فردی هم به مراتب بدتر بود. البته ناگفته نماند که ما در میدان‌هایی مجوز ورود به دشمن داده‌ایم که انگار آنجا را میدان جنگ ندیده‌ایم. آنجا را منطقه‌الفراغ تصور کرده‌ایم و از همین نیز ضربه خوردیم.

این نکته را نباید فراموش کرد که مسئله تغییر سبک زندگی و دنیاخواهی و ابتذال و منکوب شدن فرهنگ‌های بومی و... مسئله‌ای جهانی است. این مختص به جامعه ما نبوده و نیست.